

Początki szkolnictwa górniczego

Stefan Gierlotka

W okresie powojennym, gdy młody człowiek chciał w Polsce zdobyć zawód górnika, zgłaszał się do jednej z licznych Zasadniczych Szkół Górniczych. Kwalifikacje górnicze zdobywał w ciągu trzech lat nauki. Szkolenie odbywało się w kilku specjalnościach potrzebnych w kopalni. Jeśli miał dalszą chęć do nauki, mógł swoją wiedzę pogłębić w technikum górniczym, a potem na wyższej uczelni technicznej. Gdy został już studentem i zdał egzaminy z kursu matematyki, miał szansę zostać inżynierem górnikiem.

Nim jednak powstało i rozwinęło się szkolnictwo górnicze, praktyczną wiedzę w zawodzie osiągało się u boku doświadczonego górnika. Gdy kandydat opanował już należycie swą profesję, powoływano go na górnika-rębacza. Odbywało się to bardzo uroczysto w trakcie obrzędu zwanego „skok przez skórę”. W dawnych czasach, gdy górnicy tworzyli zamknięte bractwa, taki awans dawał prawo uczestnictwa w górniczych biesiadach, odbywających się w wybranych gospodach.

O randze zawodu górnika i potrzebach kształcenia pisał już w 1556 roku Georgius Agricola w swej książce *De re metalica libri XII*. Wspomina w niej, iż:

Górnik [...] musi sztukę swoją znać doskonale, by od razu wiedział, na którym wzniesieniu lub w której dolinie kopać byłoby lepiej. Poza tym znać musi żyły i warstwy skalne. Ponadto musi on dokładnie rozpoznawać wiele różnych gatunków kamieni, skał, kruszców, a także znać się powinien na sposobie prac podziemnych. Oprócz tego powinien posiadać wiedzę, w jaki sposób różne substancje sprawdzać [...]. Powinien dobrze znać się na różnego rodzaju nauce, by wiedział o powstawaniu oraz właściwościach rzeczy podziemnych [...]. Znać się powinien na medycynie, by mógł się zaopiekować górnikami [...], aby nie dotknęły ich choroby,

Górniośląska Szkoła Górnicza w Tarnowskich Górach z 1803 roku

Banska Stiavnica

które im bardziej aniżeli innym ludziom zagrażają [...]. Oprócz tego powinien znać astronomię, by znał strony świata i według nich rozpoznawał kierunek żył. Musi znać miernictwo, by mógł też zmierzyć, jak głęboko należy głębić szyb, i by umiał wymierzyć granice kopalni [...]. W następnej kolejności znać musi arytmetykę, rysowanie i techniki budowlane [...]. Posiadać powinien znajomość prawa górniczego, by sam niczego niekorzystnego nie wykonał i innym w kwestiach prawa doradzić...”

Na Śląsku pierwszą szkołę górniczą utworzono w 1780 roku Świerklańcu z inicjatywy Fryeryka Redena, dyrektora Wyższego Urzędu Górniczego we Wrocławiu. Szkołę tę w 1803 roku przeniesiono do Tarnowskich Gór, tworząc Oberschlesische Bergschule in Tarnowitz. Przez 121 lat Górniośląska Szkoła Górnicza w Tarnowskich Górach przygotowywała kadry dozoru górniczego oraz mierniczych górniczych. Do szkoły przyjmowano uczniów po odbyciu jednorocznej praktyki pracy pod ziemią. Zamierzano wynieść szkołę do rangi akademii górniczej.

Po zakończeniu pierwszej wojny światowej i po podziale Górnego Śląska w wyniku plebiscytu szkoła górnicza w Tarnowskich

Górach została w granicach Polski. Dla kopalń pozostałych po plebiscycie w Niemczech utworzono w 1924 roku nową szkołę górniczą w Pyskowicach, która kształciła kadrę górniczą do 1945 roku. W 1933 roku szkołę górniczą z Tarnowskich Gór przeniesiono do Katowic i połączono ze szkołą górniczą z Wieliczki. Po wojnie szkoła kontynuowała górniczą edukację w gmachu Technikum Górniczego wybudowanego przez kop. Wujek w Katowicach-Brynowie.

W Królestwie Polskim pierwsze zasady szkolenia górników zostały sformułowane w 1817 roku przez ks. Stanisława Staszica w ustawie o Korpusie Górniczym. Ustawa głosiła, że każdy, kto chciałby górnikiem zostać, powinien poprzednio wyuczyć się od górników, z którymi pracuje. Gdy opanował już podstawowe umiejętności zawodu, awansował na czeladnika, następnie po odbyciu dalszej praktyki był dopuszczany do egzaminu na majstra, co odpowiadało stopniowi górnika-rębacza. W ten sposób zostawało się członkiem Korpusu Górniczego. Staszic, powołując Korpus Górniczy, stworzył zaczątki polskiego szkolnictwa górniczego, otwierając w Kielcach w 1816 roku trzyletnią szkołę górniczą. Przynależność do korpusu dawała górnikom szereg przywilejów, jak zwolnienie od służby wojskowej, prawo do opieki lekarskiej i renty starczej, a także specjalnego munduru i uroczystego pogrzebu. Po zaledwie dziesięciu latach szkoła górnicza w Kielcach została zamknięta.

W Wieliczce otwarto w 1861 roku szkołę górniczą dla żup solnych. W 1889 roku w Dąbrowie Górniczej otwarto szkołę górniczą nawiązującą do tradycji dawnej akademii kieleckiej. Kształciła ona sztygarów i była odpowiednikiem technikum. W Polsce Ludowej dąbrowską „Szttygarke” przemianowano na Technikum Górnicze.

W Polsce do 1919 roku nie było żadnej wyższej uczelni górniczej. Studiowano w zagranicznych akademiach górniczych. Pierwsza na świecie szkoła górnicza Bergschule powstała w 1735 roku w Schemnitz, obecnie Bańska Szczawnica na Słowacji, przekształcona została w 1773 roku – za zgodą austriackiej cesarzowej Marii Teresy – w Akademię Górniczą. Bańska Szczawnica była przez stulecia wielkim ośrodkiem pozyskiwania najcenniejszych kruszców, źródłem potężnych dochodów władców tej ziemi, a zarazem stanowiła centrum doskonalenia

Politechnika Śląska w Gliwicach Wydz. Górniczy

Bergakademie Freiberg Akademia Górnicza we Freibergu w Saksonii

Budynek Technikum Górniczego w Katowicach Brynowie

technik wydobycia rud. Uczelnia działała w Bańskiej Szczawnicy do roku 1919, skąd została przeniesiona najpierw do Sopronu, a następnie do Miskolca, gdzie istnieje do dziś.

W 1765 roku powstaje Niemiecka Bergakademie Freiberg – Akademia Górnicza we Freibergu – w Saksonii. Wkrótce powstają wyższe akademie górnicze w St. Petersburgu (1773 rok), w Paryżu (1783 rok), w niemieckich Clausthal (1810 rok), Bochum (1816 rok), Eisleben (1817 rok), Saarbrücken (1818 rok), w Berlinie (1847 rok), w Austrii w Leoben (1849 rok) oraz w Przybramie (1849 rok).

W 1919 roku utworzono w Krakowie Akademię Górniczą, której uroczystego otwarcia dokonał ówczesny Naczelnik Państwa – Józef Piłsudski.

Po wojnie dla uzupełnienia brakujących kadr technicznych utworzono 1947 roku Wieczorową Szkołę Inżynierską w Katowicach. W 1950 roku utworzono Wydział Górniczy na Politechnice Śląskiej w Gliwicach. W latach siedemdziesiątych powstały filie wydziału Górniczego Politechniki Śląskiej w Rybniku i Dąbrowie Górniczej. W 1968 roku utworzono Wydział Górniczy na Politechnice Wrocławskiej. ■

Stefan Gierlotka